

Suomen kirjastoseuran tavoitteet hallituskaudelle 2019–2023

Yleisten kirjastojen rahoitusta tulee kehittää

Suomen yleisten kirjastojen resurssit täytyy tuoda ajan tasalle vastaamaan vuonna 2017 uudistetun kirjastolain asettamia tehtäviä.

Uuden lain myötä kirjastot ovat saaneet merkittävän yhteiskunnallisen roolin. Tehtäviin kuuluvat lukemisen ja kirjallisuuden edistäminen sekä yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen. Lain mukaan kirjaston tulee tarjota myös tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan.

Hyvä lähtökohta on, että jatkossakin jokaisessa Suomen kunnassa tarjotaan kirjastopalveluja. Pää- ja sivukirjastojen lisäksi on panostettava myös kirjastoautoihin ja hakeutuvaan kirjastopalveluun, eli kotipalveluun.

Fyysisen kirjastoverkon lisäksi digitaalisten sisältöjen saatavuutta pitää kehittää rahoituksen ja lainsäädännön avulla.

Kirjastojen digivalmiudet kuntoon

Digitukea tarvitsevat monet eri väestöryhmät. Varovaistenkin arvioiden mukaan sadattuhannet suomalaiset tarvitsevat tukea verkkopalvelujen ja laitteiden käytössä.

Yleiset kirjastot ja järjestöt ovat tilastojen valossa isoimmat käyttäjälle maksuttoman digituen tuottajat. Niiden toiminta tulee varmistaa digitukeen kohdennetulla valtion rahoituksella. Tällä hetkellä kirjastoilla on isoja haasteita digituen tuottamisessa. Laitteet, osaaminen ja henkilöstöresurssit vaihtelevat kunnissa.

Kirjastojen ammattilaiset tarvitsevat lisää koulutusta ja kirjastoihin tarvitaan uusia laitteita, jotta digitukea voidaan antaa laadukkaasti. Nykyisillä laitteilla ja osaamisella tehtävää ei voi hoitaa.

Suomen kirjastoseura vaatii, että kirjastojen mahdollisuuksia tuottaa digitukea tuetaan suunnitelmallisella rahoituksella.

Kirjastot palvelevat paitsi henkilöasiakkaita myös yhteisöjä. Kirjastot ovat merkittävä järjestöjen vapaaehtoistyön tila. Seniorien vertaisopastuksia tekevän Enter ry:n mukaan lähes kaikki järjestön opastuksista tehdään kirjastojen tiloissa.

Myös eduskunnan valtiovarainvaliokunta on vuoden 2018 talousarvioesitystä koskevassa mietinnössä todennut seuraavaa:

”Kirjastojen osaamista ja neuvontamahdollisuuksia vahvistetaan --. Tämä edellyttää mm. kirjastohenkilökunnan digitaitojen kehittämistä, laitteiden nykyaikaistamista ja digitalisoitavien palveluiden harjoitusalueiden luomista.”

Tarvitsemme koko kansan e-kirjasto

Digitaalisten sisältöjen saatavuutta yleisistä kirjastoista pitää kehittää. Ratkaisu olisi kuntien yhdessä rahoittama, yhteinen e-kirjasto, jonka rahoitus määräytyisi esimerkiksi kuntien asukasmäärän mukaan.

Tällä hetkellä kuntien välillä on isoja eroja e-kirjojen tarjonnassa. Erot johtuvat sekä kirjastojen aineistomäärärahojen eroista että kirjastojen ostopäätöksistä. E-kirjojen saatavuus vaihtelee ihmisen asuinkunnasta riippuen.

Esimerkiksi helsinkiläisen käytössä on yli 4000 suomenkielistä e-kirjaa. Kajaanilaisella taas on kirjastossaan vain reilut 500 e-kirjaa.

Yleisillä kirjastoilla on lain mukaan tehtävänä tarjota pääsy sisältöihin, ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa sekä edistää lukemista ja lukutaitoa. Tehtävä koskee myös e-kirjoja.

Koko kansan e-kirjaston hyödyt ovat seuraavat:

- Käyttäjällä on pääsy digitaaliseen kirjaan asuinkunnasta riippumatta. Tasavertaiset mahdollisuudet sivistykseen vahvistuvat.
- Väestön digitaidot ja lukemisen mahdollisuudet kasvavat.
- Kirjaston kokoelman laajuus käyttäjälle paranee. E-kirjapalvelun houkuttelevuus kasvaa ja käyttö lisääntyy.
- Tutkimusten mukaan miehet ja naiset käyttävät digisisältöjä yhtä paljon. E-kirjasto lisäisi sukupuolten välistä tasa-arvoa lukemisessa.
- Kunnille yhteistyö toisi kustannussäästöjä ja aiempaa laajemman valikoiman e-kirjoja kuntalaisten käyttöön.

Digitalisoituminen muuttaa toimintaympäristöä – myös lainsäädäntö on tuotava ajan tasalle

Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöä täytyy kehittää vastaamaan muuttuvaa toimintaympäristöä. Tällä hetkellä lainsäädäntö ei tunnista kirjastojen oikeutta lainata digitaalisia aineistoja.

Asia on ajankohtainen koko Euroopan tasolla. EU-tuomioistuin otti vuonna 2016 tuomiossaan kantaa kirjastojen oikeuteen lainata e-kirjoja (C-174/15 - Vereniging Openbare Bibliotheek).

EU-tuomioistuin totesi, että sähköisten aineistojen lainaus tulisi tekijänoikeudellisesti rinnastaa painotuotteiden lainaukseen. Tämä tulkinta on tuomioistuimen mukaan paitsi yleisen edun, myös tekijöiden edun mukainen.

Tekijänoikeuslainsäädännön muutostarpeet on kiireellisesti tutkittava. Asia on yhteiskunnallisesti niin merkittävä, että siitä tulee säätää lain tasolla. Tämä säästäisi kirjastojen resursseja ja lisäisi toiminnan ennakoitavuutta.

Lukutaitoa kirjaston, koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyöllä

Suomalaisten lukutaito on edelleen maailman kärkeä, mutta huolestuttavia merkkejä lukutaidon heikkenemisestä on ilmassa. Yksi niistä on tyttöjen ja poikien välisten lukutaitoerojen kasvu. Myös aikuisten lukutaitojen erot ovat nousseet kansalliseen keskusteluun.

Nyt on tärkeämpää kuin koskaan edistää lukemista ja lukutaitoa. Koululaisten kiinnostus ja into lukemiseen täytyy sytyttää uudelleen.

Opettajat tunnistavat kirjaston keskeisenä lukuinnon herättäjänä. Suomen kulttuurirahaston luokanopettajille tekemän kyselyn mukaan kirjaston kirjavinkkaus on suosituin lukemiseen kannustava työtapana, jota oli käyttänyt 91 % kyselyyn vastanneista opettajista.

Erialaisten tekstien, lukemaan innostamisen ja lukutaidon tukemisen paikka on kirjasto. Suomen lukutaitoisen tulevaisuuden kannalta on ratkaisevaa, että lapsia ja nuoria lähellä oleva kirjasto kannustaa luovaan ja tutkivaan lukemiseen.

Kirjasto on merkittävä yhteistyökumppani kouluille ja päiväkodeille. Kirjaston, koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä pitää edelleen laajentaa ja vahvistaa.

Kansallisen Lukutaitofoorumin syyskuussa 2018 julkaisemat suuntaviivat ovat hyvä pohja rahoituksen kehittämiseksi. Kehittämistoimenpiteisiin kuuluu olennaisena osana koulun ja kirjaston välisen yhteistyön kehittäminen.

Käytännössä yhteistyö tarkoittaisi kuntiin palkattavaa koulun ja kirjaston yhteistyöstä vastaavaa informaattikkoa tai kirjastonhoitajaa sekä vuosittain päivitettävää koulukirjastostrategiaa.

Yleiset kirjastot yhdessä koulujen ja päiväkotien kanssa tarjoavat kustannustehokkaan keinon kokonaisten ikäluokkien luku- ja kirjoitustaitotason nostamiseen. Kirjastoammattilaiset työskentelevät lukutaidon eriarvoistumista vastaan myös tukemalla aikuisten lukutaitoa ja lukemista.